

РЕЦЕНЗИЯ

За научните трудове на гл. ас. д-р Антоанета Джельова,
Кандидат в конкурса за академичната длъжност *доцент*, обявен в ДВ, бр. 31 от
12.04.2019 в професионално направление 2.1.Филология по научна специалност
„Български език – старобългарски език“ за нуждите на Катедрата по общо
езикознание и история на българския език
От проф. д-р Елка Мирчева, Институт за български език

Със заповед № 53 - М 773 на Ректора на ПУ „Паисий Хилендарски“ съм определена в състава на НЖ по процедурата за избор на *доцент* за нуждите на Катедрата по общо езикознание и история на българския език към Филологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Гл. ас. д-р Антоанета Джельова е единственият кандидат в конкурса за обявената позиция *доцент* в Катедрата по общо езикознание и история на българския език към Филологическия факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Антоанета Джельова завършва специалност *Българска филология* в ПУ „Паисий Хилендарски“ през 1982 г. От 1988 г. професионалният ѝ път е свързан с Пловдивския университет, където последователно заема длъжностите *хоноруван асистент, асистент, старши асистент*. От 1997 г. е *главен асистент*. През 2015 г. защитава докторат на тема *Типологична характеристика на глаголно-именните съчетания с родителен и дателен падеж в старобългарския книжовен език*, за което ѝ е присъдена научната степен *доктор по филология* (PhD).

Д-р Антоанета Джельова е дългогодишен утвърден преподавател по старобългарски език. Името ѝ е добре познато не само на поколения филолози, възпитаници на Пловдивския университет. В периода 2012–2016 г. е била лектор по български език в Мелитополския държавен университет „Богдан Хмелницки“. Изнасяла е лекционни курсове по програмата *Еразъм* в университети в Белгия, Гърция и Австрия.

За участие в обявения конкурс кандидатката представя монографичен хабилитационен труд със заглавие *Старобългарски език. Морфология* (193 с.) и 20 научни публикации в наши и чуждестранни издания.

Голяма част от научната продукция на А. Джелъова е резултат от подчертания ѝ интерес към новите изследователски подходи в палеославистиката. Тя е привлечена от идеята за коренна промяна на класическата научна парадигма в лингвистиката и използването на една сравнително нова теория, зародила се в теоретичната физика, която намира приложение в много и най-разнородни научни области – *синергетиката*. На тази тема са посветени някои от публикациите на кандидатката (№№ П.8, П.6, П.9, I.9), както и хабилитационният ѝ труд. Според мен теоретичните постановки, формулирани от Джелъова в монографията, трябва да се разглеждат заедно с тези от предхождащите я публикации. Смятам, че в голяма степен идеите на авторката са развити по-пространно в споменатите статии и трудът би спечелил от по-обстойно изложение на една сравнително нова за славистиката и напълно нова за палеославистиката теория, която борави с непозната за лингвистиката терминология. Най-вероятно сравнително кратката теоретична част се дължи на това, че авторката цели да съобрази изучаването на старобългарския език с новото в лингвистиката, т.е. книгата е замислена като учебник. Високото теоретично ниво, присъствието на индоевропейски, праславянски, всички славянски езици във встъпителната част за мен надвишават нивото на обучаващия се по старобългарски език студент, който изучава този предмет в началото на университетското си образование. Предполагам, че на тази теоретична част трябва да се гледа като на обяснение за начина, по който е разработена практическата част от *Старобългарски език. Морфология*. Авторката обединява постиженията на класическата, неklasическата и постнеklasическата наука в комплексен *системно-синергетичен панхронен подход*.

При представянето на старобългарската морфологична система специално място се отделя на лексико-граматичните морфеми. Чрез трите групи морфеми *лексикална, лексико-граматична* и *граматична* думите са описани като принадлежащи към различни типове езикови подсистеми – *отворени нелинейни, затворени линейни* и *междинни*, които обединяват признаците и на отворените, и на затворените подсистеми. Наблюдението е съсредоточено върху взаимодействието на еднородни и разнородни подсистеми с различна сложност на организация и с различно време на възникване. Специално внимание Джелъова

отделя на структурата на енокоренните думи. При различните типове структури са отбелязани варианти в развитието на определени граматични значения, подкрепени с примери от среднобългарски паметници и от съвременния български език.

При синергетичния подход акцентът е върху многообразието в езиковата система и действащия принцип на хомеостаза.

А. Джелъова разглежда старобългарския език в контекста на общото езикознание, индоевропейското езикознание, сравнителната граматика на славянските езици, българската диалектология, историята на книжовния език.

Практическият дял от монографията следва традиционната структура, по която старобългарската морфология е представена в класическите граматики. Намирам, че начинът, по който е поднесен материалът в този дял включва редица специфични моменти, които могат да бъдат определени като сполучливи. Вярвам, че представеният труд би бил много полезен в обучението по старобългарски език.

А. Джелъова прилага *синергетичния антропоцентрично-антропен* подход към характеристиката на езиковата система на старобългарския на съвременния български език в редица свои научни трудове (I.2, II.3, II.4, II.7, I.7, II.2, I.8). Между тях специално искам да открия анализа на типологическите особености на показателите *-n*, *-s*, на значението на лексико-граматичната морфема *y*- като глаголна представка. Обстойни анализи извличат доказателства за семантиката на тези показатели на различни езикови равнища.

Интересен е погледът към прехода от синтетизъм към аналитизъм от гледна точка на синергетичния подход. Анализът на основни типове морфем и класове думи води до характерните особености на хибридните явления и думи, в които са съсредоточени основните изменения при прехода на българския език от синтетизъм към аналитизъм (II.7, I.7).

Една важна разработка на А. Джелъова е посветена на специфичен прочит на значимия труд на А. Я. Гуревич „Категории средновековой культуры“ от гледна точка на синергетиката. Авторката показва, че макар и неназован антропният модел се проявява в този труд по много начини в разглеждането на средновековната култура като цялостна система. На практика картината на света се основава на антропоцентризма и на антропността. Те са метаполитически конструкти, които могат да се използват в описанието на различни прояви в областта на науката, религията, изкуството, езика. При езиковата

картина на света антропоцентричният и антропният модел съществуват само в единство като взаимнодопълващи се съставни. Тези два модела се проявяват на всички равнища на езиковата система – на семантично, лексикално, граматично и синтактично.

Кандидатката показва, че синергетичният подход е приложим и по отношение на текстологията. В една своя разработка (II.1) тя се обръща към една известна статия на Ем. Кочева „За превръщането на граматичните архаизми в езикови формули“ и върху материал от българските дамаскини и предлага прецизиране на понятията *формула*, *клише* и *щампа*. Особено внимание заслужава въведеното от авторката *езикова щампа*, която представлява интерполация на един текст в друг текст. Въмкнатият текст съхранява всички особености на езиковата система, където е бил създаден.

Синергетичен е подходът и към многобройните преписи и преправки на *История славяноболгарская*, наречени от Илия Тодоров Паисиада (I.5), както и към контаминациите в Рилската и Поп-Йоановата преправка на Паисиевата история (II.11).

Годините преподавателска работа в Мелитополския университет прибавят нов момент към научните интереси на д-р Джельова. Преподаването на български език сред етнически българи в украинска и руска езикова среда поставя множество въпроси както в областта на теоретичната лингвистика, така и в областта на методиката на чуждоезиковото обучение и обучението по роден език, които тя разглежда в редица от представените за конкурс публикации (I.3, I.4, I.6, II.6). Българският език в Северното Приазовие и Черноморие е едновременно роден и чужд, а при това налага диференциран подход към обучаващите се. Вярна на своята предпочитана методика кандидатката показва, че някои от процесите на езиковото развитие и методите на преподаване, които то предполага, могат да бъдат изяснени съобразно със системносинергетичния метод. Съществено внимание авторката отделя на *билигвизма*, *трилингвизма*, *диглосията* и „смесения“ език на българските преселници.

Д-р Антоанета Джельова отчита участие в научноизследователски проекти на Фонд „Научни изследвания“ при ПУ „Паисий Хилендарски“:

- „Типологична характеристика на старобългарския език и измененията в системата на имената“.

- „От идеята за историята към националното, космополитното и глобалното: преписите и преправките на „История славянобългарска“ на Паисий Хилендарски и културноидентификационните модели на XVIII — XX в.“.

- „От уста на ухо ... до Internet“.

Според представената справка д-р Джельова има голям обем лекционна натовареност по дисциплините *старобългарски език, интеркултурна комуникация и комуникация и комуникационна политика*.

Била е ръководител на петима успешно защитили дипломанти.

Като заключение може да се обобщи, че гл. ас. д-р Антоанета Джельова е изявен и обичан преподавател по старобългарски език. Имам лични впечатления от забележителните ѝ преподавателски умения и от голямото уважение и респект, който студентите изпитват към нея.

В научните си занимания тя проявява подчертан интерес към теоретични разработки, към непознати за нашата лингвистика подходи за изследване на българския език. В публикациите си тя за първи път интерпретира материал от старобългарския език с методите на синергетичната теория.

Смятам, че кандидатурата ѝ напълно отговаря на изискванията за заемане на академичната длъжност *доцент* в Научната област *Висше образование 2. Хуманитарни науки*. Професионално направление *2.1. Филология*, поради което ще гласувам положително.

27.06.2019 г.

(проф. д-р Елка Мирчева)

